

Filosofische gesprekken

Kim Bertoe – 15 december 2019 – 23 februari 2020
The Neverending Park. De Grond der Dingen.

“In tijden van globalisering, complexiteit en verwarring willen we in Mechelen even stilstaan. Tijd nemen om na te denken over onze gezamenlijke toekomst op een gedeelde lap grond.”

Deze woorden staan op de website van de Grond der Dingen. In kleine lettertjes ook op de voorpagina van het krantje dat bij het Neverending Park hoort. Hiermee wordt de kern van het project verwoord. Het appel dat van dit motto uitgaat komt nog voor het indienen van ideeën door burgers, nog voor het realiseren ervan in concrete stappen, nog voor de dromen van burgers werkelijkheid worden.

Het motto haalt feiten aan: globalisering, complexiteit en verwarring. Maar wat doe je met die feiten? Negeren, of erbij stilstaan? Wetende dat al die begrippen verband houden met onze gezamenlijke toekomst. Samen op die lap grond die we delen. Met andere woorden: hoe gaan we samenleven?

Samenleven is niet iets wat je op je eentje kan verwezenlijken, dat doe je met anderen. Samenleven is een politiek gegeven. Er zijn echter vele manieren om aan politiek te doen. Er is de vijf jaarlijkse stembusgang op basis waarvan partijen tot een 50% meerderheid moeten komen zodat ze de andere 50% burgers niet vertegenwoordigen. Maar het kan ook anders. Ook daar bestaan vele vormen van. Volksvergaderingen, referenda, 2/3 meerderheid, burgerpanel... En er is ook de consensuspolitiek. Daar komt het erop neer dat de gesprekken doorgaan, net zo lang tot iedereen zich kan vinden in de beslissing, zodat die algemeen gedragen wordt.

In het Neverending Park loopt het filosofisch gesprek. Net zoals in het motto van De Grond der Dingen, gaat het er bij zo'n gesprek over om even stil te staan bij de dingen. In het oude Athene had iedere burger één stem en kwam men een aantal keren per jaar samen in een volksvergadering. Het was de basis van democratie. Nu zijn we die rechtstreekse stem kwijt en laten we ons vertegenwoordigen als het op beslissingen voor de samenleving aankomt. Hoeven we echter die stem kwijt te zijn? Het filosofisch gesprek geeft juist de mogelijkheid om die stem weer op te nemen.

Filosoferen geldt vaak als een eenzame wetenschap, maar geen enkele filosoof gaat alleen aan de slag. Is het niet met anderen dat die de dialoog voert, dan toch met voorgangers. De teksten van Aristoteles' tot Zizek's worden bestudeerd om tot beter inzicht te komen. In een filosofisch groepsgesprek is er niet die theoretische insteek, maar is de dialoog letterlijk te nemen. Verschillende deelnemers zitten samen en buigen zich gezamenlijk over een vraag, die door de leden in de groep naar voren gebracht wordt en die door de groep gekozen wordt. Die vraag kan over alles, echt alles, gaan. Zolang ze maar filosofisch geformuleerd wordt.

Hoewel zijnsvragen zeker het bestuderen waard zijn, lijken ze voor het Neverending Park minder geschikt. Het Park is de plek bij uitstek om op het terrein van de politiek te blijven. Politiek, los van instituties. "Politiek is de wijze waarop in een samenleving de belangentegenstellingen van groepen en individuen tot hun recht komen", staat er op Wikipedia. In deze context worden vragen en antwoorden gezocht.

Het filosofisch gesprek is dus een rechtstreekse vertaling van datgene waar het moet over gaan in een samenleving. Willen we aan politiek doen, dan moeten we elkaar tegemoetkomen, luisteren naar elkaar, leren van elkaar, nieuwe inzichten opdoen, tot consensus komen, ... In een filosofisch gesprek gaat het niet om gelijk hebben of halen. Deelnemers zoeken er samen naar een antwoord op prangende vragen, die hun oorsprong vinden in de beleving. Politiek is een beleving. Iedereen wordt er dagelijks mee geconfronteerd. Kan ik vrij beslissen over mijn

lichaam? Gelden regels in de samenleving voor iedereen? Moet welvaart verdeeld worden? Elke betrokken burger stelt zich wel eens deze vragen. Soms letterlijk, soms bij specifieke voorvallen. Wie ondragelijk lijdt, wil zijn leven misschien beëindigen. Wie door het rood gereden is om op tijd in het ziekenhuis te geraken, riskeert ook een boete. Wie door ziekte hun werk verliest, valt zonder inkomen, terwijl er veel geld in de samenleving rondgaat.

Prangende vragen, waarop ieder zijn eigen antwoord op heeft. Alleen is het niet mogelijk om al die antwoorden naast elkaar te laten bestaan. Ergens zullen we moeten overeenkomen hoe er in die specifieke situaties moet gereageerd worden. Het kan overgelaten worden aan experts: ethici, politiek filosofen of sociaal filosofen. Hoewel die mensen vanuit hun opleiding en achtergrond een goed algemeen antwoord kunnen geven, zullen ook zij onderling verschillen. Dan kan evengoed gepolst worden bij de filosoof die in ieder van ons zit. Iedereen is begaafd met rede, iedereen is in staat om antwoorden te vinden bij bovenstaande situaties. Alleen of samen, in afzondering of in groep.

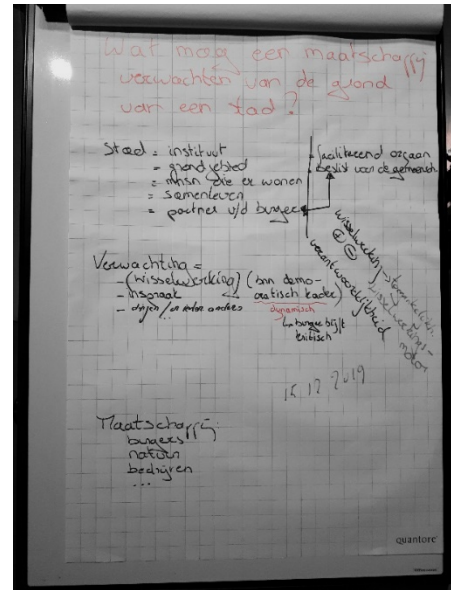
Het voordeel van de groep ligt in het snelle wederwoord. In de snelle reflectie. Bij jezelf nagaan wat het tegenargument is voor je eigen overtuiging vraagt meer tijd en inzicht. In een groep komen de tegenargumenten vanzelf naar voren. Argument en tegenargument zijn filosofische begrippen en ze maken een belangrijk deel uit van elk filosofisch onderzoek. Maar hoewel iedereen filosoof is, is niet iedereen getraind om dit ook uit te voeren. Daarom zijn er de praktische filosofen, die niet vanuit hun eigen filosofische kennis met groepen aan de slag gaan, maar vanuit de idee dat de waarheid in iedere mens zit en helpen om deze aan het licht te brengen.

In het Neverending Park werden vijf filosofische groepsgesprekken gevoerd. In groep werden vragen beantwoord die er politiek toe doen. Antwoorden die trachten op zoek te gaan naar de consensus over hoe we moeten samenleven. Elk gesprek duurde twee uren. In het eerste half uur werd gezocht naar de vraag. De rest van de tijd werd besteed aan het antwoord. De tijd was te kort, veel te kort, om zelfs tot een voorlopig antwoord te komen. In het park lag de essentie dan ook

niet op het vinden van een pasklaar antwoord, maar op het proces om daartoe te komen. De 'bijwerkingen' van het filosofisch gesprek zijn dan ook belangrijke ontdekkingen. Zoals: deelnemers leren hun eigen mening te herzien, deelnemers leren nadenken, deelnemers leren argumenteren over hun stelling... Een opzet die zeker geslaagd lijkt als er gezegd wordt: "Ik had bij aanvang een eigen antwoord, maar nu ben ik daar niet meer zo zeker van. Het zou wel eens anders kunnen zijn." Of: "Ik dacht dat iedereen hetzelfde dacht bij de betekenis van 'verbondenheid', maar dat is blijkbaar niet vanzelfsprekend." Ook dit zijn inzichten die het algemene debat kunnen bevorderen. In een samenleving waar politiek antagonistisch georganiseerd is, kan het nuttig zijn om te beseffen dat het debat misschien vastloopt omdat partijen denken dat ze over hetzelfde hebben, maar in feite over iets totaal anders praten.

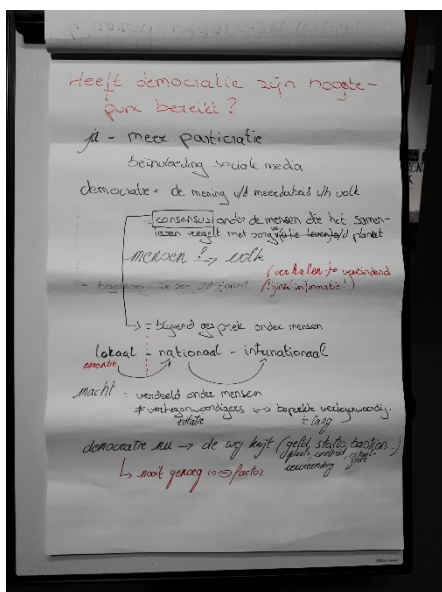
Aan de filosofische vraag werd wat tijd besteed omdat de formulering belangrijk is voor de evolutie van het gesprek. Niet elke vraag is een goede basis. Het moesten vragen van de 3de orde zijn: vragen die een denkjeuk veroorzaken en waarop geen pasklaar antwoord te vinden is. Vragen waar een mens even zoet mee is. Omdat letterlijk over alles een vraag kan gesteld worden, werd het onderwerp in het park verengd tot politiek en om praktisch aan de slag te gaan werd het parkkrantje gebruikt. Het staat vol met triggers voor nieuwe vragen. Woorden als identiteit, grond, grens, ... bieden een boeiend uitgangspunt. Deelnemers slaagden erin om hier interessante vragen rond te maken. Wie hulp nodig had, werd ook daarin begeleid door de gespreksleider. Elke vraag was de start van een interessant gesprek, dat niet tot een antwoord leidde, zelfs niet een voorlopig antwoord, maar een proces in gang zette. Een gespreksleider mag zich niet met de inhoud moeien. Vandaar dat er geen uitgebreid verslag volgt, maar een beeld van wat er die zondagochtenden gebeurde.

Op **zondag 15 december 2019** werd het eerste gesprek gehouden. Een klein aantal deelnemers, waaronder parkbewoner Patrick Princen, was daarbij aanwezig. Het was een eerste keer: voor het park en voor de deelnemers. De kennismaking was kort, de vraag werd snel gevonden. Dat er een schepen als deelnemer aanwezig was, gaf het gesprek een andere insteek. Iemand met een institutionele achtergrond bevond zich naast andere burgers.

Twee verschillende kaders die samen op zoek gingen. De vraag **'Wat mag een maatschappij verwachten van de grond van een stad?'** gaf met haar begrippen aanleiding tot uitgebreid onderzoek. Wat is een stad? Wat verstaat men onder verwachting? Wat is een maatschappij? Deze drie moesten al behandeld worden, alvorens naar de initiële vraag te kunnen overgaan. Problemen zoals 'stad als partner van de burger' in tegenstelling tot 'stad beslist voor de burger' moesten uitgeklaard worden. De twee uren bleken dus zeker niet voldoende.

Zondag 29 december 2019 schuiven slechts drie deelnemers aan voor het gesprek. Ligt het aan de 'dagen'? Zo pal tussen Kerst en Nieuwjaar, op een

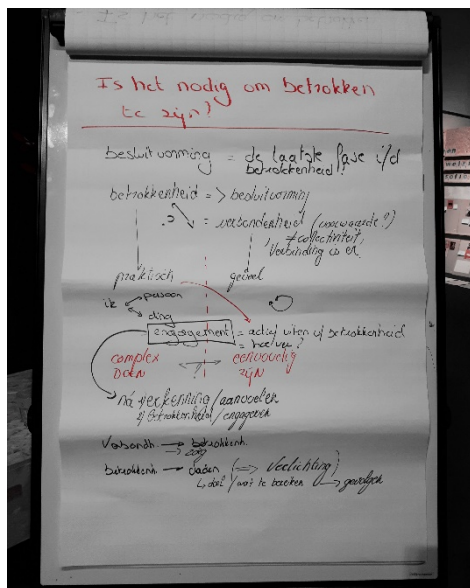

koopzondag? Vakantie? We analyseren het niet al te veel en we gaan gewoon aan de slag.

Filosoferen kan je met mensen van 1 tot 101. Al is het fijner om met een beperkte groep te zijn, het weerhoudt niet om tot resultaat te komen. De vraag komt er door in het 'krantje' te bladeren. Het woord 'democratie' gaf de aanleiding om de vraag te stellen: **'Heeft de democratie haar hoogtepunt bereikt?'** De groep is het eerst unaniem eens en antwoordt 'ja'. Maar het zou geen filosofie zijn als er geen argumenten voor

gegeven moeten worden. En dan wordt het al iets moeilijker, want dan blijkt dat

de betekenis van democratie moet onderzocht worden. Drie deelnemers, drie verschillende meningen, boeiende inzichten. Waar begint democratie? Wie is erbij betrokken? Waar zit de democratie?... En nog vele andere problemen komen naar voren. Er wordt ook die dag geen antwoord gevonden, integendeel. De vraag wordt op zich als problematisch beschouwd. Want is dat hoogtepunt dan negatief of positief? Is het hoogtepunt ook het beste dat er is, of betekent het een terugval? Starten met één vraag heeft er ontzettend veel nieuwe opgebracht.

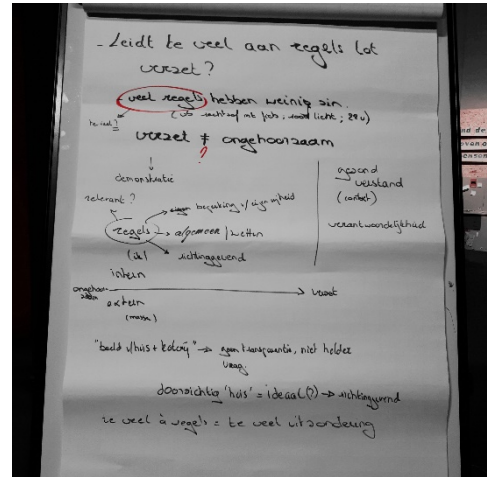

‘Is het nodig om betrokken te zijn?’, werd de vraag op **26 januari 2020**. Er waren meer deelnemers. De drukke dagen zijn voorbij. Een grotere groep gaf de kans om iets langer te blijven stilstaan bij het vinden van de vraag. Per twee konden deelnemers zich over (een klein stukje) van het ‘krantje’ buigen. Door met elkaar te overleggen, werden de vragen meteen scherper. De moderator gaf hier en daar wat ondersteuning. Na een klein half uur werd de vraag gestemd en kon het gesprek van start

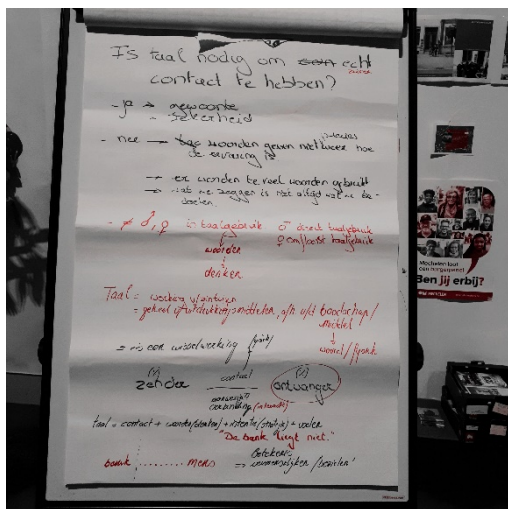
gaan. De deelnemer die de vraag had ontworpen, gaf meteen ook de eerste aanzet. Het belang van betrokkenheid bij besluitvorming primeerde vooral. Vanuit de groep werd dit meteen in twijfel getrokken: gaat het dan niet eerder over verbondenheid? En zo bleven de deelnemers meer dan een uur aftasten wat het verschil en/of overeenkomst is tussen betrokkenheid en verbondenheid. Het was belangrijk om dit te weten, anders kon er geen antwoord gegeven worden op de initiële vraag.

Ook op dit gesprek waren meer deelnemers aanwezig. Heeft men de smaak te pakken? Al waren er best wel nieuwe gezichten.

Op **9 februari 2020** kwamen ook mensen die nog nooit aan een filosofisch gesprek hadden deelgenomen. Voor hen was het wennen. De moderator moest meer begeleiden en onderbreken om het goede verloop van het gesprek te garanderen. Ook dit keer kwam de

vraag er aan de hand van het 'krantje'. Min of meer toch. **'Leidt te veel aan regels tot verzet?'** Het eerste uur werd er vooral doorgegaan op 'regels'. Interne of externe regels? Regels in wetten, als beperking of richtinggevend? Hoe staan deze regels tegenover het gezond verstand? Het was één van de deelnemers die de metafoer van het huis met koterij aanhaalde. Waarbij het (glazen) huis staat voor transparante en heldere regels, de koterij voor alle uitzonderingen die daarop ontstaan. Een dankbare metafoer, die doorheen de rest van het gesprek kon gebruikt worden. Iedereen was mee in het beeld en alle andere voorbeelden die aangehaald werden, konden hiernaar teruggekoppeld worden.

Op **zondag 23 februari 2020** was het laatste filosofisch gesprek in het Park. Jammer, maar de tentoonstelling loopt op haar einde. In de laatste weekends gaat de aandacht terug meer naar de projecten en de besluiten. Het is ook slecht weer. Stormachtig en miezerig. Er wordt aangeraden om binnen te blijven. Dat advies wordt nogal sterk opgevolgd en er komen maar vier deelnemers opdagen.

Jammer, want de afwezigen hadden ongelijk.

Het was een uitermate boeiend gesprek. Elke deelnemer was al een keer geweest en wist wat te verwachten. Het was een echt filosofisch diepteonderzoek. De vraag kwam dit keer uit de ervaring die een deelnemer had bij het 'Gesprek zonder woorden': **'Is taal nodig om echt contact te hebben?'** Taal is op zich al

een sterk filosofisch thema en dat is tijdens het gesprek nog maar eens bevestigd. 'Taal' werd al snel 'communicatie' en het klassieke idee van zender en ontvanger werd onder de loep genomen. Met het voorbeeld van de (zit)bank werden alle veralgemeningen in twijfel getrokken. Vertellen de dingen ons iets, of is het de mens die de dingen vermensenlijkt? Het enige merkbare resultaat was dat de vraagsteller een ruimer inzicht had gekregen. Ze zou haar vraag nu anders formuleren en 'taal' vervangen door 'woorden'.